

VYUČOVANIE V 2. POLROKU ŠKOLSKÉHO ROKA 2019/2020 NA ŠKOLÁCH V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

BENČATOVÁ, Ludmila–BUJÁKOVÁ, Beatrix¹

ABSTRACT

Teaching in the second term of school year 2019/2020 at schools in the Slovak Republic 2 years of holiday. The dream of many students who cross the threshold of primary schools. In the second term of the school year 2019-2020 students were absent from school for some weeks, however, this period helped them realize how important it is to listen to teacher's explanation, to practise skills in a classroom where they have their classmates and their teacher. Teachers coped with the situation according to their possibilities, they used online teaching via the internet. We asked students in the surroundings whether this form of education had suited their needs or whether they would have preferred online teaching to traditional school attending. Their answer pleased us. The majority of students agreed on the fact that attending schools is part of our lives, they consider schools to be the best institution for gaining education. In the forthcoming days we will see how much they managed to learn online.

KEYWORDS:

COVID 19, coronavirus, pandemic, online teaching, self-education, student's book, updating of conversational topics

Po polročných prázdninách školského roka 2019/2020 sa žiaci základných škôl a študenti stredných škôl vrátili do škôl a nikto ani len netušil, že nielen ich, ale celú spoločnosť čaká priebeh druhého polroka iný, odlišný, na aký sme boli roky zvyknutí.

Od 16. marca sa totiž uzatvorili brány všetkých typov škôl a žiaci ostali doma na neplánovaných „prázdninách“. Nikto nevedel povedať, dokedy bude toto voľno trvať. Napokon sa žiaci a študenti po dodržaní prísnych hygienických povinností (povinné nosenie rúška, ktoré zakrývalo ústa a nos, umývanie si rúk mydlom a po častej dezinfekcii prostredia) v júni do školských lavíc vrátili. Treba však uviesť aj to, že nástup do školy bol dobrovoľný, záležalo na rodičoch, či umožnia dieťaťu vrátiť sa do školy a plniť si tak školské povinnosti v triede, alebo sa bude aj naďalej vzdelávať formou dištančného vyučovania. A hoci sa väčšina žiakov do škôl vrátila, dosť bolo aj takých, ktorí z obavy nakazenia sa korona vírusom a ochorením na COVID 19 ostali naďalej doma a učivo im bolo sprostredkované cez internet. Do školy si prišli len po koncoročné vysvedčenie.

Dva roky prázdnin. Sen mnohých žiakov a študentov zažiť toto „oslobodenie“ sa od školy. Aj keď ich „nedobrovoľné a nikým neovplyviteľné prázdniny“ netrvali dva roky, ale „len“ niekoľko týždňov, predsa si mnohí z nich uvedomili, že ich miesto je v triede medzi spolužiakmi a učiteľmi. Náhodne oslovení učiteľia a žiaci potvrdili našu hypotézu, že sa na návrat do školy tešia. (Urobiť prieskum v triede nebolo z objektívnych dôvodov možné.)

¹ PhDr. Ludmila Benčatová, CSc., Filozofická fakulta UK Bratislava, Mgr. Beatrix Bujáková, ZŠ Károlya Szemerényiho s VJM Tvrdosovce, lbencatova@gmail.com

Treba však uviesť, že počas „nútených“ prázdnin sa žiaci učili a nesedeli len tak doma. Učitelia hľadali možnosti, ako im učivo podať, sprostredkovať. Využívali hlavne učenie sa prostredníctvom počítača. Mnohí z nich žiakom nielen posielali e-mailom úlohy, ktoré majú vypracovať, ale viedli aj on-line vyučovacie hodiny. Záviselo len od žiakov, či sa dokázali v určenú hodinu pripojiť na internet a aktívne sa zúčastniť nielen výkladu nového učiva, ale aj jeho opakovania či fixovania. Výhodou takto vedenej vyučovacej hodiny bolo, že žiaci sa navzájom videli, učiteľ im bol „nablízku“ a mali pocit, že sú v triede na vyučovacej hodine. Výhodou bolo aj to, že sa mohli bez akejkoľvek obavy či strachu pýtať, ak niečomu nerozumeli. A učiteľ či spolužiaci boli pripravení im pomôcť. Od učiteľov sme sa dozvedeli aj to, že na takto vedenej vyučovacej hodine žiaci prezentovali dohodnuté referáty či prezentácie. A treba uviesť aj to, že spolužiakom sa to páčilo, boli spokojní (túto informáciu nám potvrdili žiaci, ktorí sa takejto hodiny zúčastnili).

Hoci dištančná forma vzdelávania (žiaci sa učili na diaľku formou samovzdelávania, samoštúdia bez priameho kontaktu učiteľa so žiakom) podľa učiteľov a žiakov splnila svoj cieľ, predsa len pravidelnú účasť na vyučovacej hodine takáto forma vyučovania nenahradila. Práve to bol hlavný dôvod, že sa učitelia a žiaci tešili v júni na návrat do školy medzi „svojich“.

Žiaci, ktorí v júni nenastúpili do školy, pokračovali v dištančnej forme vzdelávania naďalej. Do akej miery si žiaci takouto formou podávané učivo osvojili, ukáza až prvé dni školského roka 2020/2021, keď budú učitelia so žiakmi opakovať učivo z predchádzajúceho ročníka. Možno budú mať učitelia roboty vyše hlavy, aby zameškané učivo prebrali, ale mimoriadna situácia si vyžiadala svoju daň. (Pre korektnosť treba uviesť aj, že žiakom často v domácom prostredí učiteľa suplovali rodičia.)

Práve v týchto dňoch, na začiatku nového školského roka, minister školstva predstavil novú štruktúru a rozvrstvenie učiva do cyklov „zatiaľ“ pre základné školy. Takto predstavená náplň učiva pre jednotlivé cykly, má byť zárukou, že ju nielen učitelia, ale aj žiaci zvládnu ľahšie, pohotovejšie, jednoduchšie, lepšie.

Zatiaľ sme sa v príspevku venovali len tomu, ako „situáciu“ zvládli základné a stredné školy. Pre korektnosť však treba uviesť, že dištančnú formu vzdelávania volili aj učiteľky v materských školách a vyučujúci na vysokých školách. Aj brány týchto škôl totiž ostali na dlhý čas zatvorené. S radosťou sme pozorovali, že aj tie najmenšie deti z materských škôl sa na svojich kamarátov – spolužiakov veľmi tešili. Jednoducho, škôlka im chýbala a neprekážalo im ani popoludňajšie spanie.

„Mali sme možnosť v „priamom“ prenose sledovať štátnice po skončení vysokoškolského štúdia, ale aj čiastkové skúšky na konci letného semestra on-line formou na internete. Mnohí si možno povedia, no a čo? Nič. Aj takáto skúsenosť je určite dobrá, ale stačilo. Priamy kontakt vyučujúceho so žiakom či študentom je na nezaplatenie. Klasické vzdelávanie totiž predstavuje učiteľ, žiak a učebný obsah realizovaný na pôde školy v triede

Oslovili sme učiteľku, ktorá vyučuje slovenčinu na škole s vyučovacím jazykom maďarským. Prinášame nielen jej postrehy, ale aj priebeh vyučovacej hodiny s aktuálnou témou.

Postrehy spoluautorky príspevku.

Pedagógovia, ktorí sa zapojili do dištančného vzdelávania, využívali vymoženosti techniky ako napr. facebook, messenger, discord, zoom. Pravdou je, že veľa žiakov má smartfón, smartnotebook, počítač, ale ich užívateľské kompetencie sú na nízkej úrovni. Z tohto dôvodu v záujme úspešného online vyučovania učitelia museli zo začiatku oboznámiť žiakov s rýchlym a bezpečným zaobchádzaním s rôznymi online plochami. Tí žiaci, ktorým sa podarilo osvojiť zručnosti, ktoré si online vyučovanie vyžadovalo, sa úspešne zapojili do dištančného vyučovania. Žiaľ, našli sa aj takí žiaci, ktorí napriek tomu, že vlastnia rôzne smart digitálne prostriedky, sa do online vyučovania nezapojili. Čo sa týka učiteľov, na sociálnej sieti zdieľali

rôzne online materiály, navyše, mnohé internetové stránky boli sprístupnené pre širokú verejnosť, aby online vyučovanie prebiehalo bez prekážok.

Oslovená učiteľka uviedla, že na vyučovanie využívala zoom, ktorý sa jej veľmi osvedčil. Tiež uviedla, že na jednu vyučovaciu hodinu sa niekedy pripravovala 2 až 3 hodiny, lebo všetko musela dať do digitálnej podoby. Najviac využívala program activinspire, ktorý jej umožnil spraviť cvičenia zamerané na čítanie s porozumením, rozvoj slovnej zásoby, počúvanie s porozumením. Negatívne však hodnotí, že spätná väzba zo strany žiakov, resp. diagnostika skutočných vedomostí bola nízka (napr. stávalo sa, že domácu úlohu napísal rodič alebo jej žiaci poslali domácu, ktorú vypracoval spolužiak).

Oslovená učiteľka tiež uviedla, že niekedy sa jej podarilo zahrať sa so žiakmi. Napríklad: Koľko slov si zapamätáš? – pripravila určitý počet slov s istým gramatickým javom (napr. vybrané slová, vlastné mená), ktoré žiakom následne prečítala, oni si potom napísali toľko z nich, koľko si zapamätali, následne ich žiakom ukázala správne napísané na obrazovke a oni sami si ich museli opraviť.

Uviedla tiež, že sa hrali aj so slovami. Žiaci mali napísať päť slov, v ktorých sú mäkké slabiky a následne tieto slová použiť vo vete.

Uvádzame tiež prípravu a priebeh vyučovacej hodiny, ktorú oslovená učiteľka a spoluautorka príspevku odučila v 8. ročníku základnej školy na škole s vyučovacím jazykom maďarským.

Príprava na vyučovaciu hodinu

Téma: Obranyschopnosť (Imunita)

Tematický celok: Ľudské telo, starostlivosť o zdravie

Ročník: 8.

Kognitívne ciele: žiak vie povedať, čo je to obranyschopnosť organizmu. Vie používať slová pomocou pojmovej mapy, ktoré počas didaktickej hry zachytil a napísal.

Afektívne ciele: žiak rešpektuje názory svojich spolužiakov a vie zaujať postoj k ich výkonu.

Psychomotorické ciele: žiak vie vytvoriť pojmovú mapu. Vie napísať príspevok na twitter.

Vyučovacie metódy: didaktické hry (hádanka, zlodej slov), pojmová mapa, riadený rozhovor, metóda sebahodnotenia (príspevok na twitter)

Organizačná forma: frontálna, individuálna

Pomôcky: notebook, projektor, slovníky, A3 papiere, farebné obrázky, pracovný list na diagnostiku (ústrižok na twitterový príspevok)

Organizačná časť: zápis do triednej knihy, kontrola počtu žiakov, príprava techniky a pomocných materiálov.

Motivačná časť: hádanka. Žiakom ukážem tri obrázky pomocou projektoru. Ich úlohou je uhádnuť, čo majú obrázky spoločné (obrana). Po hádanke nasleduje krátky riadený rozhovor o tom, ako sa chránia oni pred chorobami, príp. ako môžeme svoj imunitný systém posilňovať.

Expozičná časť: didaktická hra - Zlodeji slov. Žiakom prečítam nahlas článok, počas počúvania mnou čítaného textu si majú napísať, „ukradnúť“ odo mňa“ čo najviac slov, ktoré zachytia a ktoré súvisia so zadanou témou. Po vypočutí textu si žiaci spočítajú, koľko slov majú napísaných. Žiak, ktorý bude mať najviac správnych, téme zodpovedajúcich slov, bude odmenený známku – výborný.

Fixačná časť: pojmová mapa – každý žiak na základe slov, ktoré sa im podarilo napísať, vytvorí svoju vlastnú pojmovú mapu. Každý žiak dostane papier formátu A3 otočený na šírku. Žiaci si pripravujú svoje vlastné farebné ceruzky. Vysvetlím im jednotlivé kroky, pomocou ktorých budú postupovať pri vytváraní pojmovej mapy. Do stredu papiera majú nakresliť obrázok, ktorý znázorní danú tému. Následne k tomuto obrázku žiaci pripoja toľko hlavných vetiev, koľko slovných skupín majú. Každý žiak dostane aj malé farebné obrázky, ktoré môžu na vytvorenie pojmovej mapy využiť. Následne jeden alebo dvaja žiaci prerozprávajú pomocou svojich pojmových máp, čo sa naučili o imunitnom systéme.

Diagnostická časť: predpokladám, že žiaci poznajú sociálnu sieť twitter. Práve tá ma inšpirovala, aby som na hodnotenie vyučovacej hodiny využila príspevok s názvom Mój „tweet“ o hodine slovenčiny (tweet – štebot, vlastný preklad). Úlohou žiakov bude napísať krátky príspevok, ktorý bude mať max. 140 znakov na základe otázok (Čo si sa naučil/a? Čo bolo náročné? Čo bolo zábavné?). Na záver pomocou znaku hashtag žiaci zhrnú to, čo bolo na hodine pre nich nezabudnuteľné.

Pedagogická reflexia a evalvácia realizovanej vyučovacej hodiny

Na začiatku hodiny po kontrole počtu žiakov, prípravy techniky a rozdání slovníkov som pomocou projektoru žiakom ukázala tri obrázky, na základe ktorých mali uhádnuť tému hodiny. Na obrázkoch boli vitamíny, pancier a ľudské telo. Žiaci si spočiatku mysleli, že hodina bude o zdraví. Musela som ich usmerniť navádzajúcimi otázkami. Obrátila som ich pozornosť na pancier a spýtala som sa ich, kde a na čo sa používa pancier. Takto som ich priviedla k slovu obrana. Následne som sa spýtala, ako sa volá cudzím slovom obrana tela. Viacerí žiaci mi povedali, že o imunitnom systéme sa už učili aj na biológii. Nasledoval krátky rozhovor, ktorý aktivizoval ich vedomosti. Spomenuli si, čo sa učili o imunitnom systéme.

V expozičnej fáze mojím cieľom bolo prezentovať žiakom čo najviac slov, aktivizovať slová, ktoré nepoužívajú. Pomocou didaktickej hry sa mi podarilo splniť tento cieľ. Pred hrou som žiakov upozornila, aby si napísali aj také slová, ktorých význam nepoznajú alebo ktoré sú pre nich úplne nové. Pred začatím hry sme si slovné zopakovali, ktoré sú plnovýznamové slová, lebo som chcela od žiakov, aby si napísali len tie. Napriek tomu, že text, ktorý som žiakom prečítala, bol po obsahovej stránke náročný, žiaci dokázali zachytiť a napísať slová súvisiace s témou hodiny. Po vypočutí a napísaní slov si žiaci spočítali slová. Najšikovnejší žiak si napísal až 72 plnovýznamových slov, ktoré následne nahlas prečítal pred spolužiakmi, bol odmenený známku výborný. Každý žiak mal k dispozícii slovník, v ktorom mohol ním napísané a neznáme slová po didaktickej hre vyhľadať. Okrem slov, ktorých význam poznali, si žiaci napísali aj také slová, ktoré už viackrát počuli, ale nevedeli presne, čo znamenajú (najčastejšie vyhľadávali slová ako nadmerný, pocítiť, vyspelý, nádorový, vyčerpanosť). Tieto slová a ich preklady som napísala aj na tabuľu.

Po tejto hre som zaradila aktivitu, ktorá bola zameraná na precvičenie slov. Nechcela som, aby žiakmi napísané slová zostali „samostatne, nič nehovoriac stáť“ v ich zošitoch. Z tohto dôvodu som si zvolila pojmovú mapu, ako vhodnú metódu na organizovanie slov a myšlienok. Žiakom som stručne vysvetlila postup, ako majú vytvoriť pojmovú mapu, keďže pojmovú mapu už viackrát robili na predošlých hodinách. Žiadala som od nich, aby využili čo najviac slov nimi napísaných z predošlej didaktickej hry. Žiakom som rozdala aj malé farebné obrázky, ktoré si mohli nalepiť na svoje pojmové mapy. Žiaci pracovali samostatne. Príprava na fixačnú fázu a aj samotná fixačná fáza boli časovo náročné. Ako pedagóg som musela obrázky premyslene vyselektovať, vytlačiť a každému žiakovi pripraviť. Počas fixačnej fázy žiaci museli vytvoriť svoje vlastné pojmové mapy, t.j. organizovali slová do skupín a podskupín, nalepili si obrázky, ktoré žiakov inšpirovali a pomohli im triediť myšlienky. Na vytváranie pojmových máp žiaci mali 10 minút.

Následne dvaja žiaci dobrovoľne prerozprávali pred celou triedou, čo sa naučili o imunitnom systéme s využitím slov zachytených počas didaktickej hry a pojmovej mapy. Každý z nich mal svoju pojmovú mapu vyvesenú na magnetickej tabuli. Pojmová mapa im slúžila ako predloha, písomne aj slovné si precvičili slovnú zásobu. Žiak „prednášateľ“, musel svojim spolužiakom pomocou pojmovej mapy vysvetliť, čo je to imunitný systém. Ja ako pedagóg som bola na jednej strane ako pozorovateľ, na druhej ako zapisovateľ. Nezasahovala som „do prednášky“ žiadneho zo žiakov, neopravovala som gramatické ani štylistické chyby, neusmerňovala som ich v prednáške. Chyby som si poznačila na papier, aby som žiakom vedela poskytnúť spätnú väzbu. Ostatných žiakov som tiež zapojila, pretože som chcela, aby aj oni

boli aktívnymi poslucháčmi. Žiadala som od nich, aby si aj oni napísali nimi postrehnuté chyby. Stávalo sa, že „prednášatelia“ sa zastavili a nevedeli pokračovať, vtedy sa obrátili na pojmovú mapu, ktorá im pomohla zret'azit' slová, usúvzťažnit' ich do myšlienok alebo nadviazať na inú myšlienku. Po prednáškach nasledovala spätná väzba. Mnou poznačené chyby som napísala na tabuľu, ktoré žiaci doplnili nimi zachytenými chybami. Celá skupina sa tak zúčastnila na poskytnutí spätnej väzby.

V diagnostickej časti žiaci mali na úlohu napísať twitterový príspevok obsahujúci 140 znakov na základe otázok uvedených na ústrižkoch. Mnohí žiaci poznamenali, že poznajú twitter a majú na tejto sociálnej sieti aj používateľský účet. Vedeli, čo znamená znak hashtag. Viacerí žiaci mi vo svojich odpovediach napísali, že sa naučili, čo je to imunita. Pre viacerých bolo náročné popri počúvaní rýchlo zachytiť a napísať slová. Zábavné bolo pre nich to, keď ich spolužiaci „prednášali“ o imunite a oni si mohli napísať ich chyby. Za hashtag som žiadala od nich, aby napísali, čo bolo pre nich nezabudnuteľné. Mnohí žiaci uviedli: imunita, slová, rozprávanie, celá hodina.

Stručne zhodnotím pozitíva a negatíva metód použitých na rozvíjanie slovnej zásoby. Didaktická hra pôsobila na žiakov motivačne, chceli získať jednotku. Počas vyučovacej hodiny som u každého žiaka rozvíjala dve komunikačné zručnosti: počúvanie s porozumením a písanie. Vzhľadom na to, že to bola 45-minútová vyučovacia hodina, len dvaja žiaci dostali priestor precvičiť hovorenie. Pokladám to za nevýhodu pojmovej mapy, keďže z časových dôvodov na vyučovacej hodine nemôže každá pojmová mapa vyústiť do slovnej podoby. Nepochybujem o tom, že triedenie slov a vytváranie pojmovej mapy prinútili každého žiaka rozmyšľať nad zachytenou slovnou zásobou, avšak podľa môjho názoru pojmová mapa je vtedy najefektívnejšia na rozvoj slovnej zásoby, keď ju žiak využíva pri hovorení.

Na záver príspevku ešte uvádzame: Vyučovaciu hodinu, priebeh ktorej je opísaný, učiteľka odučila pred prerušením vyučovania na školách. Nebola teda odučená v rámci dištančného vyučovania, ale išlo o klasickú vyučovaciu hodinu. Po dohovore so spoluautorkou príspevku sme považovali v rámci konverzácie za potrebné reagovať na vzniknutú situáciu. Navyše, ako je už z príspevku jasné, vyučovacia hodina bola odučená na škole s vyučovacím jazykom maďarským.

Veľakrát sme sa už vyjadrili, a nielen v rámci príspevkov na konferenciách, ale aj počas rozhovoru s učiteľmi, že sa netreba tvrdohlavo držať konverzačných tém vyplývajúcich zo štátneho vzdelávacieho programu. Naopak, vítaná je ich aktualizácia. A šírenie korona vírusu bolo doslova neznámou pre väčšinu z nás.

Na vyučovacej hodine bolo zrazu veľa slov a termínov, ktorým žiaci nerozumeli, no počuli ich buď v televíznom či rozhlasovom vysielaní, alebo ich aj sami použili v rozhovore, hoci ich význam nepoznali.

Na vyučovacej hodine mali teda možnosť opýtať sa na význam slov, ktorým nerozumeli. Išlo hlavne o slová či termíny COVID 19, respiračné ochorenie, sekret, kontaminované predmety a iné. Ich význam si žiaci mohli zistiť vo výkladovom slovníku slovenského jazyka. Je však pravda, že mnohé z nich sa v uvedenom slovníku nenachádzajú, preto si ich „vygúglili“ na internete. V rámci riadeného rozhovoru sa dozvedeli, kde má COVID 19 pôvod, odkiaľ sa začal do sveta šíriť, aké sú jeho príznaky či možnosti chránenia sa pred ochorením. V júni, po návrate do škôl, sa mnohí učelia téme COVID 19 opäť venovali. A konštatujeme, že téma šírenia korona vírusu už žiakom nebola cudzia. Vedeli rozprávať o príznakoch ochorenia, o možnostiach chránenia sa, aby neochoreli, o dôležitosti nosenia rúška na tvári a zakrývaní si nielen úst, ale aj nosa či o rannom filtri. Keďže téma šírenia sa choroby je stále aktuálna, predpokladáme, že sa jej budú učelia na vyučovacej hodine konverzácie či slohu venovať. A možno nebudeme v budúcnosti prekvapení, keď raz opäť budeme vyučovanie viesť dištančnou formou.

Použitá literatura

- [1] HENDRICH, J. a kol. 1988. *Didaktika cizích jazyků*. Praha: SPN. ISBN 14-279-88.
- [2] SCRIVENER, J. 2011. *Learning teaching* [online]. 3rd ed. Oxford: Macmillan [cit. 2020-07-07] dostupné na: <https://pdfslide.net/documents/scrivener-jim-learning-teaching-3rd-edition-2011pdf.html>